

HOOFDSTUK 14

GERARD MINKHORST

"ELK GESPREK BIJ MIJ GAAT OVER DE OORLOG"

De ene herinnering roept vaak een andere op. Dat geldt zeker voor Gerard Minkhorst, die in 1943 opgeroepen werd voor de 'Arbeitseinsatz'. Na een half jaar kamp in Drenthe, koos hij voor de illegaliteit. Zijn omzwervingen brachten hem naar Elden en Barneveld. De beelden en ervaringen van toen hebben op hem een blijvende invloed gehad: elk gesprek met hem mondt onwillekeurig uit in een gesprek over de oorlog.

Gerard Minkhorst (1924) groeide op aan de Molenwei in Bemmelen, in een gezin met vijf kinderen. Zijn allereerste oorlogsindrukken gaan terug naar de mobilisatie, "toen Nederlandse soldaten bij Meurs aan de dijk werden ingekwartierd. Ook de familie Nas op de Roskam had soldaten in huis." In die tijd werden er ook kazematten vlakbij het ouderlijk huis aan de dijk gebouwd, weet Gerard zich te herinneren.

Hij weet zich ook nog de ochtend te herinneren, toen Duitse vliegtuigen laag overvlogen, met hun missie om Rotterdam te bombarderen. "Er kwamen hier honderden Duitse vliegtuigen over. Dat was heel vroeg in de ochtend. Mijn broer van dertien zat net op het toilet toen er een jager van de Duitse luchtmacht laag over ons huis kwam gevlogen. Hij schrok daar zó van, dat hij met zijn broek op z'n enkels van het toilet afkwam."

Wachtlopen

Een volgende herinnering aan de oorlog is de oproep op achttienjarige leeftijd voor de Arbeidsdienst, in januari 1943.

"Jan Wientjes en Jan Alofs waren er ook bij. We moesten ons in Nijmegen melden en later in Eist op de trein stappen. Mijn moeder bracht me op de fiets weg. Vanuit Eist ging de reis naar Beilen en verder naar het barakkenkamp in Hooghalen, waar we hei moesten ontginnen. Drie kwartjes per dag leverde dat op. In het kamp zwaaiden NSB-ers - met speldjes op de borst - de scepter. Van hen kregen we een echte Duitse militaire opleiding, met een heus uniform. Er was echter één verschil: we hadden geen geweer, maar een schop. Nu lachje erom, maar dat vond ik in die tijd vreselijk. Ik heb een paar keer met de schop op wacht voor de poort moeten staan. Je werd gewoon uitgelachen. Met z'n zestienen sliepen we op één kamer. 's Avonds wasje vrij om te gaan en staan waar je wilde. Om tien uur ging de kachel uit en in bed mocht je niets anders aanhouden dan je hemd. Niet eens je onderbroek of sokken. Het raam stond altijd wagenwijd open. Het was hartje winter, het vroom dat het kraakte. Wie stiekem een extra deken pakte, moest onder de koude douche. Je kunt dus wel stellen dat - hoewel de leiding niet onsympathiek was - er een heel streng regime op het kamp heerste."

Correspondentie met thuis was wel mogelijk. Ook bezoeken aan Bemmelen waren geoorloofd, hoewel Gerard in de tijd maar twee keer naar huis is gereisd.

"Op de dag voor ons afzwaaien moesten we in de eetzaal verzamelen voor een toespraak van de hopman. Hij was vol lof over Duitsland: hoe goed het daar wel was. Toen vroeg hij wie van ons zich beschikbaar wilde stellen voor het Duitse Rijk. Niemand gaf een kik. Zijn reactie: "Als niemand zich nu meldt, dan gaan jullie over enkele weken naar Duitsland. Ik hoop dat ieder van jullie daar een bom op je kop krijgt."

Ziek schaap

Na een halfjaar Arbeidsdienst mocht Gerard eind juni 1943 weer naar Bemmelen. De vreugde van het weerzien met het dorp en zijn familie duurde echter niet lang. Enkele weken na zijn terugkomst kwam er bericht dat hij naar Duitsland moest. "Ik had me moeten melden in Soest. Van daaruit werd je dan verder naar Duitsland getransporteerd. Maar zover is het niet gekomen, dankzij een ziek schaap. Wij hadden thuis een gemengd bedrijf. Eén van de schapen werd ziek en de veearts Van den Born werd ingeschakeld. We stonden er met een paar jongens bij te kijken. Moet hier niemand naar de Arbeitseinsatz? vroeg Van den Born, verbaasd om zoveel mannen bij elkaar te zien. Ja, antwoordde mijn vader, Gerard vertrekt over enkele dagen naar Duitsland. Toen lachte de veearts en zei: Als hij gaat dan schop ik hem beide benen onder zijn lijf vandaan. Maar ik weet wel een oplossing: laat hem maar bij mij

komen.

De avond voor mijn vertrek, ben ik in het donker naar Villa Het Hoog, de woning van de veearts, geslopen. Het waren hele aardige mensen, ze gaven me koffie en wat te eten. Op dat moment had hij nog geen onderduikadres voor me, dus bood hij aan om een paar dagen bij hem in huis te blijven. Dan ben je in elk geval uit het zicht, was zijn praktisch commentaar.

Na een week had hij beet: bij Jan Wittekamp op 't Zand in Lent. Van der Born was niet helemaal tevreden over de afstand - hij vond het te dichtbij -, maar ik had in elk geval een onderkomen. Twee weken bleef ik in Lent. Met het plukken van rode-bessen vulde ik de tijden mijn maag."

In die dagen was Gerard erg op zijn hoede om niet herkend te worden. Thuis lag toch een oproep op tafel. Mijn vader kreeg na een tijdje ook bericht dat ik me niet op de afgesproken tijd in Soest had gemeld. Toen kreeg ik het Spaans benauwd omdat je niet wist of ze je familie zouden oppakken. Na ongeveer twee weken had Van de Born een ander onderduikadres voor me, bij de familie van Eck aan de Mooieweg in Elden. Eerlijk gezegd heb ik daar geen prettig jaar doorgebracht, omdat het werk erg zwaar was."

Eén voorval uit die tijd herinnert Gerard zich levendig: "Ik had net in m'n eentje de dertien koeien met de hand gemolken. De melk stond in bussen langs de schuur, toen er een stel SS-ers vanuit Bemmelen kwam. Ze vroegen iets te drinken, maar toen ik naar de kraan wees kregen ze bijna een beroerte. Nee! Ze wilden de melk. Zo snel als ze gekomen waren, waren ze ook vertrokken. Maar ik had geen druppel melk meer. Al het werk was voor niets geweest."

Een andere herinnering laat Gerard ook niet los: "Ik was koren aan 't maaien, toen ineens een ineens een overvalwagen van de Duitsers het erf op kwam rijden. Ze reden al schietend een rondje om het korenveld heen en verdwenen toen weer. Vaak verborgen onderduikers zich in het veld, dus het was een duidelijke waarschuwing van de Duitsers.

Op een gegeven moment waren de razzia's zo erg, dat Van Eck vroeg of ik wilde vertrekken. Als ik gepakt zou worden zou zijn familie ook gevaar lopen. Ik ben lopend naar huis gegaan, helemaal van Elden naar Bemmelen." Ongeveer een maand bleef Gerard thuis, waar hij zich nuttig maakte met allerlei huishoudelijke karweitjes. "Op een dag was ik aardappels aan het schillen toen er plotseling een Duitse officier voor me stond. Ik schrok me lam, zag mezelf al naar Duitsland afgevoerd worden. De Duitser zag mijn lijkleke gezicht en dacht dat ik ziek was. Ja, ziek van de schrik was ik wel. Wat bleek nou? Hij kwam alleen wat kippen halen bij mijn vader. Door dit voorval werd het me thuis te heet onder de voeten en heb ik gevraagd of ik naar Elden terug mocht. Het was weliswaar geen pretje, maar ik had geen andere keus."

Eindbestemming

Kort na de luchtlandingen moest Gerard op last van de Duitsers Elden verlaten, samen met vele andere evacués. Onderweg raakte de groep verzeild in het bombardement op de Rijnbrug. "De bommen vielen in het water dat tot aan de brug opspatte. Op de brug lagen doden, kanonnen, overal was troep. Hele stromen vluchtelingen drongen dezelfde kant op. Ik zie het nog voor me. Als ik naar de beelden van Ruanda op tv kijk, doet me dat aan die tijd denken. Op de brug ben ik in de chaos mijn twee koeien kwijtgeraakt. Die *zijn* losgebroken en de stad ingevlucht. Uiteindelijk kwam de hele groep aan op de Ginkelse hei. Deze lag bezaaid met parachutes, kanonnen, pantserwagens en geweren. Er lagen geen doden meer; ik denk dat ze die al weggehaald hadden. Dat moet zo'n twee dagen na de luchtlandingen geweest zijn. Mijn eindbestemming was de boerderij van de familie Van Dijkhuizen in Terschuur bij Barneveld. Daar zaten ook enkele bekenden uit Huissen, zoals de families Willemsen, Zadelhof, Knorth, de Groote en de tuinder Janssen. Van oktober 1944 tot ver na de winter was deze boerderij mijn thuis."

"De Van Dijkhuizen waren hele goede, rechtvaardige mensen. Een voorbeeld: regelmatig kwamen er mensen vanuit het hele land naar de boerderij. Elke bezoeker kreeg van de boer twee kilo tarwe en twee kilo aardappels mee. We verbleven bij hun in de koeienstal. De zolder diende als gemengde slaapplek voor de mannen en de vrouwen.

Boven in de schuur zaten Joden ondergedoken: een vrijgezel met zijn twee zusters. Je kon ze alleen van buitenaf via een ladder bereiken. Later hoorde ik pas dat op dezelfde boerderij ook twee verzetsmensen ondergedoken hadden gezeten: Jan Houtkoper, de latere burgemeester van Echteld en een student, Dick Sitterstein. Wij wisten nergens van, want zij waren 's nachts altijd de hort op om mensen over de Rijn te zetten en parachutisten op te halen."

Bevrijding

Pratend over hèt moment: de bevrijding, wordt het Gerard soms even teveel. " Pas toen de mensen de eerste Tommies zagen, geloofden ze dat het waar was. Toen pas ging de vlag uit en kwam de oranjebitter op tafel. De joodse onderduikers konden eindelijk na een lange periode van hun zolder af, het was een feest zoals ik het nog nooit heb meegemaakt.

De meisjes met hun opwaaiende jurken op de tanks van de Engelsen. Die beelden vergeet ik nooit meer. De voorgaande jaren was er niet veel te vieren geweest, dus de vreugde was extra groot."

Niet alleen vreugde en opluchting, maar ook andere emoties als woede en verbittering kenmerkten de dagen na de bevrijding.

"De buurman van Van Dijkhuizen was lid van de NSB. Hij had drie dochters. Zodoende kwamen er nogal wat SS-ers bij hem aan huis. Na de oorlog werden de NSB-ers door de Binnenlandse Strijdkrachten opgehaald. Eén SS-er wilde vluchten, maar die werd in de rug geschoten. Iedereen moest het Wilhelmus zingen. Wie dat niet kon of wilde werd mishandeld. Wij stonden erbij en keken ernaar."

De terugkeer naar Bemmelen was voor Gerard een reis naar het ongewisse. "Niemand van de familie wist waar de ander zat. We wisten van elkaar niet of we leefden of dood waren. Een deel van mijn familie had in België gezeten. Het huis was niet al te erg beschadigd, dat viel nogal mee. Van de inboedel was niet veel meer over. De mensen hadden natuurlijk veel bij te praten; je had elkaar zo lang niet meer gezien. De verhalen waren niet van de lucht. En nog steeds houdt het de gemoederen bezig, volgens Gerard. "Mijn kinderen zeggen wel eens: "Oh, daar heb je pa weer over de oorlog." Hoe het komt, weet ik niet, maar elk gesprek mondt uit in een gesprek over de oorlog".